

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การเรียนการสอนตามแนวหลักสูตรประถมศึกษาปีพุทธศักราช ๒๕๒๑ จะเน้นให้ผู้เรียนสามารถลำดับความคิดอย่างมีเหตุผล แก้ไขปัญหาได้ และเรียนรู้ด้วยตนเองได้มากที่สุด โดยมีครูเป็นผู้คอยช่วยเหลือแนะนำ วิธีสอนที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้ด้วยตนเองนั้นมีหลายวิธี เช่น การสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ แบบอภิปราย แบบแก้ปัญหาและค้นคว้าด้วยตนเอง แบบสืบสวนสอบสวน แบบบทเรียนแบบโปรแกรม และแบบการแสดงบทบาทสมมติ การสอนแบบการแสดงบทบาทสมมติเป็นวิธีที่ยึดหลักการปฏิบัติจริงจากการใช้บทบาทและสถานการณ์ซึ่งจำลองจากของจริง เพื่อให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะ การพูด การคิด การแสดงออก ตลอดจนการแก้ไขปัญหาอย่างมีเหตุผล ดังนั้นการสอนแบบการแสดงบทบาทสมมติจึงเป็นวิธีสอนที่เอื้อต่อการสอนตามหลักสูตรประถมศึกษา ปีพุทธศักราช ๒๕๒๑ เป็นอย่างมาก

ความหมายของการแสดงบทบาทสมมติ

มีผู้รู้หลายท่านให้นิยามความหมายของการแสดงบทบาทสมมติไว้อย่างแตกต่างกัน คือ จากความเห็นของ

ทิสนา แชมมณี ให้ความหมายของการแสดงบทบาทสมมติว่า เป็นเครื่องมือและวิธีการอย่างหนึ่งที่ใช้ในการสอน เพื่อให้ผู้เรียนได้มีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในเรื่องที่เรียนโดยผู้สอนสร้างสถานการณ์สมมติและบทบาทสมมติขึ้น ให้ผู้เรียนได้แสดง

ออกตามที่คุณคิดว่าควรจะเป็น และถือเอาการแสดงออกทั้งทางความรู้และพฤติกรรม
ของผู้แสดงมาเป็นหัวข้ออภิปรายในการ เรียนรู้^๑

จากความเห็นของท่านผู้นี้จะเห็นว่า การแสดงบทบาทสมมติเป็นวิธีสอนที่จะ
ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจในเรื่องที่เร่ียนได้ลึกซึ้งขึ้น และมีผู้บางคนมีความเห็นเพิ่มเติม
ว่าวิธีสอนนี้จะช่วยในการรวมกลุ่มอีกด้วย คือ

เขาวพา เดชะคุปต์ มีความเห็นว่า การแสดงบทบาทสมมติเป็นกิจกรรม
ที่จะช่วยส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรูจากกลุ่ม ซึ่งจะช่วยให้สมาชิกในกลุ่มมีความรับ
ผิดชอบในการเรียนรูรวมกัน และยังเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกการแสดงความคิดเห็น
และการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี^๒

นอกจากนี้แล้วยังมีผู้ให้ความหมายที่แตกต่างออกไปจากนี้คือ

สุกัญญา ชารีวรรณ ให้ความหมายของการแสดงบทบาทสมมติว่าหมายถึง
การที่ผู้เรียนแสดงสมมติว่าตนเองอยู่ในเหตุการณ์อย่างนั้นจะตัดสินใจแก้ปัญหาอย่างไร

^๑พิศนา เขมมณี, "การใช้บทบาทสมมติในการเรียนการสอน," วารสาร
ครูศาสตร์ ๖ (กรกฎาคม-สิงหาคม ๒๕๑๔) :

^๒เขาวพา เดชะคุปต์, "ทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์สำหรับการสอนใน
ระดับประถมศึกษา" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต แผนกวิชาประถมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๔), หน้า ๖๗-๖๘.

คำพูดของผู้แสดงไม่ต้องเขียนเอาไว้ก่อน การแสดงนี้ไม่ต้องมีการเตรียมตัวและการฝึกซ้อมมาก่อนเลย^๑

นอกจากนี้ยังมีชาวต่างประเทศบางท่านให้ความเห็นแตกต่างออกไปอีก คือ

เคท เดวิส (Keith Davis) มีความเห็นว่า การแสดงบทบาทสมมติ นั้นเป็นการจัดสภาพการณ์ เพื่อให้ผู้แสดงมีโอกาสแสดงออกตามธรรมชาติ สภาพการณ์ที่จะใช้ในการฝึกแสดงบทบาทสมมตินั้นครูอาจเป็นผู้เตรียมไว้ ซึ่งอาจจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับเหตุการณ์หรือปัญหาความขัดแย้งระหว่างบุคคล ในการแสดงบทบาทสมมติ ผู้แสดงจะไขบทเจรจาและบุคลิกที่เป็นของตนเอง โดยไม่มีการฝึกซ้อมมาก่อน จะมีก็แต่เพียงให้ผู้แสดงหรือสมาชิกในกลุ่มโคทรอบจุดมุ่งหมายที่จำเป็นบางประการของสภาพการณ์ที่กำหนดไว้เท่านั้น การแสดงอาจจะมีผู้แสดงเพียงคนเดียวหรือหลายคนก็ได้ และควรใช้เวลาแสดงสั้น ๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการสังเกตและการวิเคราะห์บทบาทที่แสดงออกไปแล้วนั้น^๒

ถึงแม้ว่าความคิดเห็นของบุคคลต่าง ๆ นั้น จะแตกต่างกันออกไปในส่วนที่เป็นรายละเอียด แต่ความคิดเห็นส่วนใหญ่แล้วค่อนข้างจะคล้ายคลึงกันมาก ยังมีความเห็นของชาวต่างประเทศอีก (๖) ท่าน ที่ค่อนข้างจะคล้ายคลึงกับความคิดเห็นที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นคือ

สุกัญญา ชารีวรรณ, หลักการสอนและการเตรียมประสบการณ์ภาคปฏิบัติ (๕)

(กรุงเทพมหานคร : เฉลิมชัยการพิมพ์, ๒๕๒๑), หน้า ๑๑๗.

^๒ Tisana Tiansame, "A model for Pre-Service Teacher Training in Human Relation for Thailand," (Ph.D. Thesis, Arizona State University, 1972), P. 160.

แชฟเทลและแชฟเทล (Shaftel & Shaftel) ให้ความหมายบทบาทสมมติว่า เป็นวิธีการที่จะฝึกฝนเพื่อให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมที่เหมาะสมที่ควรในการแก้ไข ปัญหาและการตัดสินใจ ซึ่งต้องมีเทคนิคหลายอย่าง เช่น การอภิปราย การนิยาม การวิเคราะห์ปัญหา การแสดง และปฏิกริยาจากผู้อยู่ เป็นต้น^๑

เมเออร์ (Maier) อธิบายว่า บทบาทสมมติเป็นวิธีการที่จะช่วยขยายความรู้เกี่ยวกับสภาพการณ์ต่าง ๆ ที่เป็นปัญหา หรือความขัดแย้งที่บุคคลประสบในชีวิตจริง และจะช่วยให้นักคิดเห็นปัญหาในหลาย ๆ ด้านที่ต้องการได้

จอห์น แอล เทเลอร์ และเร็กซ์ แวลฟอร์ด (John L. Taylor & Rex Walford) ให้ความหมายว่า การแสดงบทบาทสมมติเป็นการ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สวมบทบาทในสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อฝึกว่าตนควรมีพฤติกรรมแบบใด จึงจะแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด ผู้แสดงและผู้ดูของบทบาทของตนเพื่อให้มีความเข้าใจและมีอารมณ์ในการแสดง นอกจากนี้ยังทำให้ได้เรียนรู้ความต้องการที่ซ่อนเร้น (Hidden Agenda) ภายในตัวผู้เรียนได้แก่ แรงจูงใจ ความต้องการ ซึ่งจะมีผลต่อการทำงานและการตัดสินใจของกลุ่ม ทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในความสัมพันธ์ของตนเองต่อผู้อื่น ตลอดจน ประเมินผลตนเอง และเห็นความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหาวิชาและชีวิตประจำวัน สามารถเข้าใจสาเหตุของพฤติกรรม เข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น ใ้ระบายความเครียด เกิดความคิดรวบยอดเกี่ยวกับตนเอง

^๑ Fannie R. Shaftel and George Shaftel, Role-Playing for Social Values : Decision-Making in the Social Studies, (Englewood Cliffs, N.J. : Prentice-Hall, c 1967), P.83.

^๒ Tisana Tiansame, "A model for Pre-Service Teacher Training. . .," P. 121.

ให้ดีขึ้น เกิดความสามัคคีในกลุ่ม และช่วยให้ครูไคร้จักนักเรียนดีขึ้น

จอห์น แอล เทย์เลอร์ (John L. Taylor) มีความเห็นว่า การแสดงบทบาทสมมติเป็นขบวนการกลุ่มที่ใช้การแสดงซึ่งเป็นไปโดยอัตโนมัติ โดยมีเป้าหมายที่จะแสดงสถานการณ์ที่สมจริงสมจังในเรื่องปัญหาความสัมพันธ์ของมนุษย์ บทบาทสมมติที่แสดงในบรรยากาศที่ผู้เรียนรู้สึกปลอดภัย และมีการอภิปรายถกเถียงกัน จะเป็นเทคนิคที่ช่วยสร้างความเห็นใจและความเข้าใจในพฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์^๑

เฮเลน เอช เจนนิ่ง (Helen H. Jennings) ให้ความหมายของการแสดงบทบาทสมมติว่าเป็นวิธีการสอนแบบใหม่ที่มีรากฐานมาจากวิธีการ ๒ วิธีที่ ดร. จาคอบ แอล โมเรโน (Dr. Jacob L. Moreno) ได้คิดค้นขึ้น คือ โซซิโอดรามมา (Sociodrama) และไซโคดรามมา (Psychodrama) ซึ่งเป็นการแสดงบทบาทออกมาอย่างอัตโนมัติ (Spontaneous acting out of roles) โดยมากจะแสดงถึงปัญหาปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ และจะมีการอภิปรายวิเคราะห์การแสดง โดยอาศัยความช่วยเหลือจากผู้แสดงด้วยกันเอง และจากผู้สังเกตการณ์^๒

004773

^๑ John L. Taylor, and Rex Walford, Simulation in the classroom, (Harmonsworth : Penguin Books, 1972), P. 19.

^๒ John L. Taylor, Instructional Planning Systems, (London : Cambridge University Press, 1971), P.12.

^๓ Helen H. Jennings "Learning Through Role Playing," How to use Role-Playing and Other Tools for Learning, (Illinois : Adult Education Association of the U.S.A., C. 1956), P.5.

ชาร์น (Sharan) มีความเห็นว่า การแสดงบทบาทสมมติเป็นกิจกรรมที่กลุ่มผู้เรียนจัดแสดงขึ้น เพื่อมุ่งสำรวจปัญหาด้านสังคมซึ่งจะได้นำมา เป็นประสบการณ์การเรียนรู้ (learning experience) ที่จะช่วยพัฒนาความเข้าใจ ความรู้สึก ความคิด และพฤติกรรมของบุคคลต่าง ๆ ในสถานการณ์หนึ่ง ๆ อันจะยังประโยชน์แก่ผู้เรียนเพราะผู้เรียนจะสามารถปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้องเหมาะสมยิ่งขึ้นเมื่อเผชิญกับสถานการณ์ที่คล้ายคลึงกันในภายหลัง^๑

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การแสดงบทบาทสมมติจึงเป็นวิธีสอนที่จะทำให้ผู้เรียนเข้าใจในเรื่องที่เรียนหรือพฤติกรรมต่าง ๆ ได้ลึกซึ้งขึ้น ได้ฝึกฝนทักษะการคิด การวิเคราะห์ การอภิปราย การแสดง การแก้ไขปัญหา และการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล โดยครูเป็นผู้จัดสถานการณ์และให้ผู้เรียนได้แสดงบทบาทต่าง ๆ ในสถานการณ์นั้น ๆ โดยไม่มีการฝึกซ้อมมาล่วงหน้า

วิวัฒนาการและความเป็นมา

การแสดงบทบาทสมมติไม่ใช่เป็นสิ่งใหม่ เพราะมีผู้ใช้มาตั้งแต่ทศวรรษ ๑๙๐๐ แล้วในรูปของการแสดงละคร (Drama) "โดย ดร. จาคอบ แอดโมเรโน (Dr. Jacob L. Moreno) จิตแพทย์ชาวเวียнна ซึ่งเริ่มใช้วิธีนี้ในการรักษาคนไข้ที่มีปัญหาทางจิต และเรียกวิธีนี้ว่า ไฮโคครามา (Psychodrama)"^๒

^๑ Shlomo and Yoel Sharan, Small group Teaching, (Englewood Cliffs, N.J. : Educational Technology Publications, C. 1976), P. 160.

^๒ ทิศนา แคมมณี, "การใช้บทบาทสมมติในการเรียนการสอน," หน้า ๑๖.

นอกจากจะใช้วิธีนี้ด้วยตนเองแล้ว ดร. โมเรโนยังได้คิดสร้างระเบียบวิธี (methodology) และฝึกให้คนอื่น ๆ ไซ้ต่อไปด้วย และได้เขียนหนังสือเกี่ยวกับเรื่องนี้เอาไว้ ๒ เล่มคือ Psychodrama และ Who Shall Survive ในปี ๑๙๔๖ และ ๑๙๕๓ ตามลำดับด้วย

นักจิตวิทยาสมัยต่อมาได้สังเกตเห็นความสำคัญของการสร้างสถานการณ์ที่สามารถกระตุ้นให้เกิดความคิดและการเรียนรู้ขึ้นได้ ดังมีผู้เสนอว่า "เพื่อจะให้แต่ละคนมีการตอบสนองแบบใหม่ ๆ ขึ้นได้นั้น เขาจะต้องได้พบกับสถานการณ์ที่เขาจะไม่สามารถแก้ปัญหาใดด้วยการตอบสนองแบบเก่า สถานการณ์เช่นนี้เรียกได้ว่า ปัญหาเพื่อการเรียนรู้ (a learning Dilemma)"

จากหลักการดังกล่าวนี้จึงเป็นสิ่งกระตุ้นให้นักการศึกษานำเอาการแสดงบทบาทสมมติไปใช้ในวงการศึกษ งานวิจัยชิ้นสำคัญที่เกี่ยวกับการแสดงบทบาทสมมติ ในการศึกษา เป็นของ Fannie R Shaftel และ George Shaftel ซึ่งได้ตีพิมพ์เป็นหนังสือชื่อ Role-Playing for Social Values : Decision making in the social studies ในปี ค.ศ. ๑๙๖๗ โดยที่ผู้เขียนได้ใช้เวลากว่า ๒๐ ปี ในการทดลองใช้วิธีการแสดงบทบาทสมมตินี้ก่อนเขียนหนังสือเล่มนี้ออกมาเผยแพร่ ซึ่งอาจนับได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการนำการแสดงบทบาทสมมติมาใช้ในวงการศึกษากว้างขวาง

John Dollard and Neal E. Miller, Personality and Psychotherapy, (New York : McGraw-Hill Book Co., 1950), P. 45.

ประโยชน์ของการแสดงบทบาทสมมติ

การแสดงบทบาทสมมติเป็นสิ่งที่ครูจะนำไปใช้ได้มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการสอนค่านิยมจริยธรรมและสังคมศึกษา เพราะการแสดงบทบาทสมมติช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้หลายประการคือ^๑

๑. ช่วยให้ผู้เรียนได้เข้าใจว่า พฤติกรรมทุกพฤติกรรมย่อมมีสาเหตุการที่ผู้เรียนได้แสดงบทบาทต่าง ๆ ภายในสภาพการณ์ที่ถูกจำกัด ด้วยเงื่อนไขบางประการ จะทำให้ผู้เรียนเข้าใจถึงสาเหตุและแรงผลักดันต่าง ๆ ที่ทำให้คนจำต้องแสดงพฤติกรรมออกมาเช่นนั้น ความเข้าใจนี้จะช่วยให้ผู้เรียนไม่ตัดสินใจตัดสินอะไรง่าย ๆ โดยไม่ทันพิจารณาถึงสาเหตุเสียก่อน และไม่ตัดสินพฤติกรรมบางอย่างว่า "ดีไปทั้งหมด" หรือ "เลวไปเสียทั้งหมด" แต่จะเป็นสิ่งที่ "ดีที่สุดเท่าที่จะกระทำลงไปได้ภายใต้สภาพการณ์เฉพาะหน้าเช่นนั้น" และจะทำให้ผู้เรียนได้แนวทางแก้ไขปัญหาอย่างตรงจุด

๒. ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น การที่ผู้เรียนได้แสดงบทบาทเป็นบุคคลอื่น ๆ จะทำให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์ว่า ผู้อื่นมีความคิดและความรู้สึกอย่างไร ความเข้าใจนี้จะทำให้ผู้เรียนรู้จักและฝึกฝนการเอาใจเขามาใส่ใจเรา "จึงเป็นที่คาดหวังว่า เมื่อผู้เรียนได้รู้จักการแสดงบทบาทสมมติแล้วจะสามารถสร้างความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ในชีวิตจริงได้ดีขึ้น"^๒

^๑ Tisana, Tiansame, "A Model for Pre-Service Teaching Training in Human Relations for Thailand," (Unpublished Ph.D.-Thesis, Arizona State University, 1972).

^๒ E.C. Wragg, Teaching Teaching. (London : David & Charles, C. 1974), P.139.

๓. ช่วยลดความรู้สึกตั้งเครียดของผู้เรียน กล่าวคือในบางครั้งผู้เรียนอาจเกิดความตั้งเครียด และทำให้แสดงออกในรูปพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เช่น กลั่นแกล้งเพื่อนซึ่งจะส่งผลเสียต่อการเรียนได้ การแสดงบทบาทสมมติจะช่วยให้ผู้เรียนได้ระบายความรู้สึกนั้น ๆ ออกมา ทำให้ผ่อนคลายความเครียดลงได้

๔. ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีโอกาสสำรวจค่านิยมของตนและหาหลักยึดเหนี่ยวในการดำรงชีวิตของตน ในขณะที่ผู้เรียนแสดงบทบาทสมมติอยู่นั้น ผู้เรียนจะมีการกระทำหรือการตัดสินใจที่แสดงให้เห็นค่านิยมของตนโดยไม่รู้ตัว การมีโอกาสได้แสดง ใคอภิปราย วิเคราะห์ถึงค่านิยมเหล่านั้น จะทำให้ผู้เรียนรู้จักตนเองมากขึ้นว่าตนยึดค่านิยมอะไรบ้าง และจะรู้จักยอมรับว่าแต่ละคนย่อมมีค่านิยมต่างกันจึงไม่ควรเอาค่านิยมของตนเองไปตัดสินพฤติกรรมของผู้อื่น

๕. ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาความรู้สึกเกี่ยวกับตนเองในทางที่ดีคือ จะมีความมั่นใจมากขึ้น สามารถปรับตัวได้ รู้จักตัดสินใจได้ด้วยตนเอง มีความเป็นตัวของตัวเอง กล้าแสดงออก กล้าคัดค้านเมื่อถึงคราวที่จำเป็น เมื่อผู้เรียนสามารถพัฒนาความรู้สึกที่ดีเกี่ยวกับตนเองได้ ก็นับเป็นพื้นฐานของความเจริญทางจิตใจที่จะส่งผลให้ผู้นั้นสามารถดำรงชีพอยู่อย่างปกติสุข และทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๖. ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้และฝึกการปฏิบัติตนที่ถูกตองเหมาะสมในหลาย ๆ บทบาท เพราะคน ๆ หนึ่งมักจะมีหลายบทบาทในชีวิตจริง เช่น เป็นพี่ เป็นลูก เป็นหลาน เป็นนักเรียน เป็นหัวหน้าชั้น หัวหน้าทีมกีฬา เป็นต้น ผู้เรียนควรมีโอกาสฝึกฝนบทบาทต่าง ๆ นี้ เพื่อช่วยเหลือในการสำรวจและค้นหาพฤติกรรมที่ถูกตองเหมาะสมในสถานการณ์แต่ละอย่าง "การแสดงบทบาทสมมติจะช่วยได้" เพราะฝึกฝน

ใหญ่เรียนพบกับสถานการณ์ และบทบาทต่าง ๆ เป็นจำนวนมากอันจะเป็นประโยชน์
เมื่อผู้เรียนไปประสบกับสถานการณ์ใหม่ ๆ ในชีวิตจริง"^๑

๓. ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้การปฏิบัติตนในสังคม มนุษย์เป็นสัตว์สังคม
ดังนั้นการเรียนรู้ การประพฤติปฏิบัติที่เหมาะสมจึงเป็นสิ่งจำเป็น การแสดงบทบาท
สมมติจะช่วยฝึกการปฏิบัติตนในสังคมไ้มาก

๔. ช่วยให้ผู้เรียนได้ฝึกการแก้ไขปัญหาและการตัดสินใจ การแสดงบทบาท
สมมติ แทบทุกบทบาทจะมีสถานการณ์ที่มีความขัดแย้งอยู่ ผู้แสดงจึงต้องรู้จักแสวงหา
ทั้งสมมติฐานคาคะเน และคิดในหลาย ๆ แง่ ทั้งต้องใช้วิจารณญาณและไหวพริบแก้
ปัญหา การแสดงบทบาทสมมติจึงเป็นการฝึกฝนในแง่นี้ได้เป็นอย่างดี

๕. ช่วยฝึกให้ผู้เรียนปฏิบัติตามขั้นตอน "รู้สึก คิด กระทำ" โดย
ปกติแล้วเมื่อผู้เรียนเผชิญปัญหา ก็จะเกิด "รู้สึก" แล้วจะ "กระทำ" ไปตามความ
รู้สึกนั้นทันที แล้วจึงจะหวนกลับมา "คิด" หาวิธีที่ดีกว่า จึงเท่ากับเป็นขั้นตอน
"รู้สึก กระทำ คิด" แต่การแสดงบทบาทสมมติจะช่วยเปลี่ยนให้ผู้เรียนทำตามขั้นตอน
ที่ดีกว่า คือ "รู้สึก คิด กระทำ" แทน

๑๐. ช่วยพัฒนาความสามัคคีในกลุ่มผู้เรียนให้ดีขึ้น ในการทำงานร่วมกัน
สมาชิกในกลุ่มจะมีปัญหาขัดแย้งกันซึ่งจะทำให้เกิดความไม่เข้าใจ และแตกแยกกันได้
"และถาหากความสัมพันธ์ภายในกลุ่มเองล้มเหลว ย่อมจะทำให้การเรียนเป็นกลุ่ม
ไม่ได้ผลดีด้วย"^๒ การแสดงบทบาทสมมติจะช่วยแก้ไขได้ เพราะเป็นการฝึกใหญ่เรียน

^๑ Sharan and Sharen, Small group Teaching, P. 166.

^๒ Ibid., P. 159.

ยอมรับผู้อื่น ยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล และเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น
อันจะเป็นแนวทางนำไปสู่ความเข้าใจ และความสามัคคีในที่สุด

๑๑. ช่วยให้ครูได้เรียนรู้ถึงความต้องการของผู้เรียน ผู้เรียนส่วนมากจะไม่แสดงความต้องการของตนออกมาอย่างเด่นชัด และเมื่อครูให้แสดงบทบาทสมมติก็จะแสดงความเป็นตัวของตัวเองออกมาโดยไม่รู้ตัว เป็นการเปิดโอกาสให้ครูเข้าใจผู้เรียนได้มากขึ้น และสามารถให้ความช่วยเหลือได้ถูกต้อง

ประเภทของการแสดงบทบาทสมมติ

การแสดงบทบาทสมมติสามารถแบ่งออกได้ ๓ ประเภทคือ

๑. การแสดงแบบเตรียมบทบาทแล้ว
๒. การแสดงโดยทันทีทันใด
๓. การแสดงโดยกำหนดสถานการณ์ให้

๑. การแสดงแบบเตรียมบทบาทแล้ว การแสดงประเภทนี้ผู้แสดงจะแสดงตามบทบาทที่ครูเขียนขึ้น บางครั้งอาจมีการฝึกซ้อมกันมาแล้วล่วงหน้า ผู้เรียนจะอภิปรายถึงการแสดงที่ยานมนั้นว่า เป็นวิธีที่ดีหรือไม่ ควรจะแก้ไขอย่างไร

สมาน บุญสอน, บรรณาธิการ, แนะนำหลักสูตรประถมศึกษา ๒๕๒๑,

๒. การแสดงโดยทันทีทันใด การแสดงประเภทนี้เป็นการแสดงอย่างฉับพลัน ผู้แสดงไม่ทราบมาก่อน หรืออาจเป็นการแสดงที่เกิดขึ้นจากความคิดเห็นที่ขัดแย้งกันในห้องเรียน ปัญหาที่เกิดขึ้นในโรงเรียน

๓. การแสดงโดยกำหนดสถานการณ์ให้ การแสดงประเภทนี้เป็นส่วนผสมระหว่างประเภทที่ ๑ และประเภทที่ ๒ คือครูจะเป็นผู้กำหนดสถานการณ์ขึ้นและนำมาเล่าให้นักเรียนฟัง แต่ในการแสดงผู้แสดงจะใช้เทคนิคของตนเองคิดหาคำพูดของตนเอง โดยอิงสถานการณ์ที่เล่ามานั้น

วิธีการและเทคนิคในการแสดงบทบาทสมมติ

ชอว์ (Shaw) และเมเออร์ (Maier) และ The Adult Education Association of the U.S.A. ได้เสนอเทคนิคในการแสดงบทบาทสมมติเอาไว้หลายประการ ซึ่งสรุปได้ดังนี้คือ^๑

๑. การแลกเปลี่ยนบทบาท (Role-Reversal) วิธีการนี้ผู้แสดงจะหมุนเวียนกันแสดงบทบาทที่กำหนดไว้ในสถานการณ์หนึ่ง ๆ จนครบบทบาทที่มีอยู่ ตัวอย่างเช่น ในการสอนบูรณาการหน่วยการปฏิบัติตนในโรงเรียน เรื่องการปฏิบัติตนต่อครูในโรงเรียน และในสถานการณ์ที่ครูนำมาเล่านั้นกำหนดผู้แสดงอย่างน้อย ๒ คน (หรืออาจมีมากกว่า) นักเรียนคนหนึ่งแสดงเป็นครู อีกคนหนึ่งเป็นนักเรียน และเมื่อแสดงเสร็จจะแลกเปลี่ยนบทบาทกันให้คนที่ เป็นครู เป็นนักเรียน และให้คนที่ เป็นนักเรียนไปเป็นครู ซึ่งเป็นการหมุนเวียนบทบาทกัน

^๑ Tisana Tiansame, "A model for Pre-Service Teacher Training in Human Relation for Thailand," PP. 128-132.

วิธีการนี้จะช่วยให้ผู้แสดงเข้าใจบทบาททุกบทบาท เกิดความคล่องตัวในการแสดง สามารถแสดงได้ทุกบทบาท เกิดความเข้าใจในสิ่งที่ทำอย่างแท้จริง และสามารถปรับตัวในการแสดงเป็นบุคคลต่าง ๆ ได้

๒. การแสดงโดยมีคู่กู่ (Doubling) วิธีการนี้ผู้แสดงคนหนึ่งจะมีคู่กู่คอยรับอยู่อีก ๑ คน คอยเสริมความคิดของผู้แสดง ตัวอย่างเช่น ผู้แสดงพูดว่า "ฉันไม่รังเกียจการโรงในโรงเรียน" ผู้ช่วยหรือคู่กู่ที่นั่งอยู่ข้างหลังจะพูดตอบว่า "แต่ฉันคิดว่าภารโรงควรแต่งกายให้สะอาดกว่านี้" เป็นต้น การแสดงแบบนี้จะมีผู้แสดงกี่คนก็ได้ และทุกคนมีคู่กู่เสริม เพราะในบางครั้งการสื่อความเห็นของผู้แสดงคนหนึ่งอาจเป็นไปไม่ตลอดไปรอดไปรง คล้ายกับมีอะไรขวางกั้นอยู่ ในกรณีนี้คู่กู่จะช่วยทำหน้าที่ขจัดสิ่งที่ยังขวางกั้นนั้นเสีย เพื่อให้ผู้แสดงสะดวกใจยิ่งขึ้น เกิดความเข้าใจตรงกันถึงความรู้สึกที่แท้จริง การแสดงต่อก็จะสะดวกขึ้น

๓. การแสดงบทบาทที่มีคู่กู่มากกว่า ๑ คน (Mass Doubling)
วิธีการนี้เหมือนกับวิธีที่แสดงไว้ในข้อ ๒ แต่มีผู้แสดงเป็นผู้ช่วยเหลือหรือคู่กู่มากกว่า ๑ คน ทั้งนี้เพื่อช่วยให้ได้ความคิดและทัศนคติหลาย ๆ ด้าน

๔. การแสดงบทบาทที่ผู้แสดงรำพึงกับตนเอง (Soliloquy)
วิธีการนี้มีขึ้นเพื่อนำความคิดเห็นออกมาเป็นคำพูด โดยให้ผู้แสดงพูดหรือรำพึงออกมาดัง ๆ ซึ่งจะช่วยให้ผู้แสดงและกลุ่มเกิดความเข้าใจ มีความรู้สึกและทัศนคติที่ดีต่อกัน ยังจะมีผลต่อการแสดง บทบาทและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เช่น ในการสอนหน่วยการปฏิบัติตนต่อบุคคลต่าง ๆ ในโรงเรียน มีการแสดงเพื่อหาหลักการปฏิบัติตนต่อการโรงในโรงเรียนอยู่ มีนักเรียนที่แสดงเป็นภารโรงนั่งฟัง และครูจะให้เขารำพึงรำพันออกมาว่า มีความรู้สึกอย่างไรบ้างต่อนักเรียนที่รังเกียจตนหรือเคารพตนคุณตนเป็นผู้ใหญ่คนหนึ่ง

๕. การแสดงบทบาทผสม (Multiple Role-Playing) คือหลายกลุ่มแสดงบทบาทเดียวกันนั้นไปพร้อม ๆ กัน โดยไม่ต้องมีผู้ช่วยเหลือหรือครูคอยแนะนำ เช่น การสอนหน่วยการคมนาคมและการติดต่อสื่อสาร เรื่องการใช้รถใช้ถนน จะแบ่งผู้เรียนเป็นกลุ่ม ๆ ในแต่ละกลุ่มจะประกอบไปด้วยผู้แสดงเป็นจรรยา เป็นคนข้ามถนน เป็นรถ และไฟสัญญาณ ในแต่ละกลุ่มจะแสดง อภิปรายหาข้อสรุปในการใช้รถใช้ถนน วิธีการนี้ช่วยให้เด็กได้รับประสบการณ์ตามความเป็นจริงเกี่ยวกับการตัดสินใจเป็นกลุ่ม (Group Decision-making) ช่วยให้นักเรียนไม่ประหม่า เพราะทุกคนมีส่วนร่วมในการแสดง และข้อมูลที่ไดจากการแสดงโดยวิธีนี้ ทำให้เกิดการเปรียบเทียบและทำให้หาข้อสรุปได้ง่าย

๖. การหมุนเวียนบทบาท (Role-Rotation) วิธีการนี้คือให้หลาย ๆ คนเปลี่ยนกันมาแสดงเป็นตัวละครตัวเดิม เช่น การสอนหน่วยการทำความสะอาดร่างกาย เรื่องการทำความสะอาดปากและฟัน ครูให้นักเรียนออกมาแสดงการแปรงฟันซ้ำ ๆ กันหลายคนเพื่อให้ได้วิธีการแปรงฟันหลาย ๆ แบบ นำมาเปรียบเทียบ และสรุปแบบที่ดีที่สุดในตอนหลัง

วิธีนี้จะใช้ได้เมื่อต้องการคำตอบเกี่ยวกับปัญหาเรื่องใดเรื่องหนึ่งให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ และจะช่วยให้ได้รับการตอบสนองเกี่ยวกับปัญหานั้นได้หลายวิธี เพื่อนำมาเปรียบเทียบ วิเคราะห์ และสรุปปัญหานั้นได้

๗. การแสดงบทบาทสองบทบาท (Monodrama) วิธีนี้ให้ผู้แสดงคนเดียวแสดง ๒ บทบาท โดยจะต้องแสดงกลับไปกลับมา เช่น ผู้เรียนในห้องมีปัญหาเรื่องมีทัศนคติไม่ดีต่อแม่ เพราะแม่เป็นครูในโรงเรียนและให้ครูผู้อื่นตีเมื่อลูกไม่ยอมทำการบ้าน แต่เมื่อเด็กอยู่บ้าน แม่ให้ความรักและไม่เคยตีเลย สภาพการณ์เช่นนี้ทำให้เด็กเกิดความขัดแย้งขึ้น ครูจึงอาจให้ผู้เรียนคนนั้นหรือคนอื่น แสดง เป็นลูกและเป็นแม่สลับกันไป เพื่อให้เข้าใจถึงความรู้สึกของลูกและของแม่

วิธีนี้จะช่วยให้นักเรียนมีความคล่องตัว และสามารถเข้าใจบทบาททั้งสอง
ได้ดียิ่งขึ้น

๘. การใช้วิีคฤภาพสะท้อน (The Mirror Technique) วิธีนี้เป็น
วิธีการแสดงเป็นหมู่ โดยนำปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในกลุ่มมาให้อีกคนหนึ่งแสดง เพื่อช่วย
ให้เจ้าของปัญหามองเห็นตนเองได้ว่าเป็นอย่างไร เมื่อผู้เพื่อนแสดงบทบาทของตน ซึ่ง
เปรียบเสมือนกระจกเงาสะท้อนให้เห็นภาพของตน เช่น ผู้เรียนบางคนในห้องเรียน
เป็นคนขี้อายจนไม่กล้าแสดงออก ไม่ยอมให้ความร่วมมือในการแสดงบทบาทเลย ครู
อาจจัดบทบาทสมมติวิธีนี้ช่วยโดยให้เด็กคนหนึ่งในกลุ่มที่ออกมาแสดงนั้น เป็นเด็กขี้อาย
คนอื่น ๆ ช่วยแสดงข้อดีข้อเสียของการไม่เข้าร่วมกลุ่ม และพยายามชักจูงให้เด็กขี้อาย
เข้าร่วมให้ได้ เมื่อเข้าร่วมแล้วก็ให้จบลงด้วยการที่เด็กขี้อายประสบความสำเร็จใน
การแสดงและอยากเข้าร่วมแสดงอีก

๙. การแลกเปลี่ยนบทบาทเป็นกลุ่ม (Group Role-reversed) คือกำหนด
ให้สมาชิกทุกคนในกลุ่มได้รับบทบาทของสมาชิกผู้อื่นภายในช่วงเวลาหนึ่ง แล้วกลุ่มจะได้
รับปัญหาซึ่งสมาชิกทุกคนจะต้องช่วยกันแก้ไขโดยการสวมบทบาทผู้อื่นที่เขากำลังแสดงอยู่
และในช่วงสุดท้ายของการแสดง จะเป็นการอภิปรายเกี่ยวกับการเรียนรู้ที่สมาชิกได้รับ
จากการแสดงบทบาทของผู้อื่น เช่น การสอนหน่วยการช่วยเหลือครอบครัว ครูอาจ
กำหนดให้เด็กทุกคนเป็นผู้ และให้ช่วยกันแก้ปัญหาว่า ทำอย่างไรจึงจะให้ตนเองมาช่วย
เพื่อนที่เขาร่วมกันบ้าง สมาชิกทุกคนในกลุ่มจะช่วยกันหาวิธีที่ดีที่สุดออกมา หลังจาก
จบการแสดงแล้วจะเป็นการอภิปรายว่า การที่ตนเองเป็นผู้นั้น ตนมีความรู้สึกอย่างไรบ้าง
และจะต้องทำตัวอย่างไรจึงจะสมกับที่เป็นผู้

วิธีนี้จะใช้เพื่อให้สมาชิกเข้าใจถึงความรู้สึก ความคิด และทัศนคติของผู้อื่น

๑๐. การแสดงบทบาทของดูชม (Audience Role-Play) วิธีนี้ใช้

เมื่อมีดูชมเป็นจำนวนมาก โดยเริ่มจากการสร้างทัศนคติในทางลบให้แก่ดูชมก่อน แล้วจึงจะให้ประสบการณ์ใหม่หลายชนิดที่จะช่วยให้อุชมคนพบทัศนคติที่ดีที่สุดสำหรับตนเอง เช่น การสอนหน่วยบ้านของเรา เรื่องการปฏิบัติตนตามหน้าที่และความรับผิดชอบของสมาชิก ในครั้งแรก การแสดงจะเป็นไปในแนวที่สมาชิกในบ้านละเลยต่อหน้าที่ของตน บ้านจึงไม่สะอาด ไม่น่าอยู่ และไม่มีความสุข ต่อมาการแสดงจะเป็นไปในแนวที่บางคนรับผิดชอบหน้าที่ของตน แต่บางคนยังไม่รับผิดชอบ ถึงแม้ว่าบ้านจะน่าอยู่ขึ้น แต่สมาชิกบางคนก็เหนื่อยเกินไป การแสดงครั้งที่ ๓ เป็นไปในแนวที่สมาชิกทุกคนยอมรับรับผิดชอบในหน้าที่ของตน บ้านจึงสะอาดน่าอยู่มากขึ้น การแสดงทั้ง ๓ ครั้ง จะทำให้อุชมเลือกแนวทางที่ดีที่สุดสำหรับตนเองได้ และเราสามารถวัดทัศนคติที่เปลี่ยนแปลงไปนี้ได้ โดยการให้แสดงบทบาทสมมติ หรือตอบแบบสอบถามก็ได้

หลักการนำบทบาทสมมติไปใช้ในการเรียนการสอน

การแสดงบทบาทสมมติเป็นวิธีการที่เป็นประโยชน์ในขั้นที่จะส่งเสริมให้ดูเรียนมีโอกาสฝึกฝนการคิด การพูด และการลงมือปฏิบัติ ทำให้สามารถคิดเป็นพูดเป็น ทำเป็น และจากการเรียนรู้การแสดงบทบาทต่าง ๆ นี้จะทำให้ดูเรียนทำงานร่วมกับเพื่อน ๆ และคนอื่น ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่ถึงแม้ว่าวิธีการนี้จะมีประโยชน์มากมายเพียงไร หากครูผู้สอนไม่มีความรู้เกี่ยวกับหลักการของการจัดกิจกรรมประเภทนี้แล้ว ก็อาจทำให้ประโยชน์ที่ดูเรียนพึงได้รับนั้นลดน้อยลง หลักในการนำบทบาทสมมติไปใช้ในการเรียนการสอนมี ๕ ประการคือ

๑. การแสดงบทบาทสมมติควรใช้ให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ และไม่ควรใช้เพื่อการบันเทิงเพียงอย่างเดียว หรือเพียงเพื่อให้เป็นไปตามโครงการ สอนที่กำหนดเอาไว้เท่านั้น

ตัวอย่าง เช่น ครูสอนเรื่องสุนัขและมรรยาทในการรับประทานอาหาร จุดมุ่งหมายคือให้ยูเรียนเรียนรูมรรยาทในการรับประทานอาหาร และนำไปใช้ในชีวิตรจริงได้ การแสดงบทบาทสมมติใช้เพื่อใหยูเรียนได้ออกมาแสดงวิธีการรับประทานอาหาร และกัหยุดเพียงแค่นั้น แต่ครูจะต้องพยายามเปลี่ยนผู้แสดงเรื่อย ๆ เพื่อใหยูเรียน ได้ฝึกกันออกแสดง และร่วมกันอภิปรายเพื่อให้ได้มรรยาทที่ถูกตองที่สุด

๒. การแสดงบทบาทสมมติบางครั้งใช้เวลาในการแสดงมาก จึงไม่ควร กำหนดการแสดงบทบาทไว้ในโครงการที่มีเวลาน้อย หรือมีการกำหนดเวลาแน่นอน ตายตัวลงไป

ตัวอย่าง เช่น การแสดงบทบาทสมมติหนวยการปฏิบัติคนในโรงเรียน เรื่อง การปฏิบัติคนตอมุคคลตาง ๆ ในโรงเรียน ในการอภิปรายหลังการแสดงอาจใช้เวลา มาก เพราะยูเรียน อาจมีขอปฏิบัติตอมุคคลตาง ๆ ในโรงเรียนตางตางกันไป เช่น บางคนคิดว่าภารโรงคือคนรับใชของโรงเรียน ไม่จำเป็นตองปฏิบัติตอเขาดี แต่บางคน คิดว่าภารโรงคือคนที่ช่วยเหลือรักษาความสะอาดของโรงเรียน ขอชดเชยเหล่านี้ อาจใช้เวลาในการแสดงและการอภิปรายหลาย ๆ ครั้ง จนยูเรียนเกิดความรูสึก ที่ดีตอภารโรงขึ้นได้

๑. เขาวทก เตะหุคุปต์, "ทฤษฎีกระบวนกลุ่มสัมพันธ์สำหรับการสอนในระดับ ประถมศึกษา," หน้า ๗๘.

๒. เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๘.

๓. การเลือกเรื่องที่จะนำมาใช้กับวิธีแสดงบทบาทสมมติ มีผู้ให้หลักในการเลือกเรื่องว่า "ครูควรตั้งคำถามต่อไปนี้ตามตัวเอง" คือ
๑. เรื่องที่จะเลือกมาแสดงบทบาทสมมตินั้น จะทำให้เกิดผลต่อไปนี้หรือไม่
 - ก. กระตุ้นให้ผู้เรียนอยากพูด อยากอภิปรายเมื่อการแสดงจบลงแล้ว
 - ข. ผู้เรียนสามารถเข้าใจความคิดเห็น, ความรู้สึก และค่านิยมของสมาชิกอื่น ๆ ในกลุ่มได้ดีขึ้น
 - ค. ผู้เรียนเข้าใจถึงสาเหตุของพฤติกรรมในสถานการณ์หนึ่ง ๆ
 ๒. ผู้เรียนจะมีความรู้พอเพียงที่จะสามารถเข้าร่วมแสดงและอภิปรายในเรื่องปัญหาที่ยกมาหรือไม่ (ไม่ควรเป็นเรื่องที่ยากเกินไป)
 ๓. เรื่องนั้นมีฉากและรายละเอียดของปัญหาที่ชัดเจนไม่ซับซ้อนมากเกินไปพอที่จะนำมาแสดงได้ภายในเวลาที่จำกัดหรือไม่ เพราะปกติการแสดงแต่ละครั้งไม่ควรเกิน ๔-๕ นาที
 ๔. เรื่องนั้นมีเป้าหมายที่เห็นได้ชัดเจนหรือไม่
 ๕. เรื่องนั้นต้องไม่เป็นเรื่องที่กระทบกระเทือนความรู้สึกของผู้เรียนคนใดคนหนึ่ง ไม่ใช่เรื่องที่เป็นประสบการณ์จริงของผู้เรียน แต่ควรเป็นเรื่องในหัวข้อความสัมพันธ์ของมนุษย์อย่างกว้าง ๆ

๘. การใช้บทบาทสมมติจะไคผลเต็มที่ เมื่อใช้เป็นส่วนสมบูรณ์ของหลักสูตร (integral Part of a curriculum) กล่าวคือ นำมาใช้ให้ติดต่อกันพอสมควร ไม่ใช่นำมาเป็นเพียงการค้นกรเรียนตามแบบปกติไปเพียงครั้งหรือสองครั้งเพื่อตกความเมื่อนำมาของผู้เรียนเท่านั้น^๑

๙. ควรใช้วิธีแสดงบทบาทสมมติ เมื่อต้องการให้เกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง และฝึกทักษะในการปฏิบัติคนในเรื่องความสัมพันธ์ของมนุษย์ ไม่ใช่นำมาใช้ เพราะเป็นวิธีการที่สนุกและผู้เรียนชอบจริงอยู่เมื่อนำบทบาทสมมติมาใช้มักจะเป็นไปไควาผู้เรียนสนใจ และอยากให้อวิธีนี้ตลอดเวลาและกับทุก ๆ เรื่อง แต่ครูต้องคำนึงควยวว่า ถ้านำมาใช้บ่อยเกินไปจะทำให้ประสิทธิภาพลดลง และเมื่อถึงคราวที่เป็นเรื่องที่เหมาะสมที่จะใช้กับวิธีนี้ จะไคผลที่ไม่ดีเท่าที่ควร^๒

กระบวนการในการนำบทบาทสมมติไปใช้

การแสดงบทบาทสมมติมีกระบวนการในการนำไปใช้ ดังนี้คือ^๓

ขั้นที่ ๑ ขั้นเตรียมการ หมายถึงการเตรียมการของครู ซึ่งแบ่งออกได้เป็น ๒ ตอนคือ

ก. การแจกแจงและกำหนดขอบเขตของปัญหา ครูจะต้องวิเคราะห์แยกแยะออกมาให้ไควา อะไรคือปัญหา อะไรคือจุดที่ต้องการให้ผู้เรียนเห็นและเรียนทั้งนี้เพื่อให้ครูเข้าใจและสามารถกำหนดขอบเขตของปัญหาที่จะสอนได้

^๑ Sharan and Sharan, Small group Teaching, P. 161.

^๒ Levit and Jenning, "Learning Through Role Playing," How to Use Role Playing and Other Tools for Learning, PP. 9-10.

^๓ Shaftel and Shaftel, Role-Playing for Social Values : ..., PP.74-83.

ข. กำหนดสถานการณ์และบทบาทสมมติ เมื่อครูได้ปัญหาที่ชัดเจนแล้ว ครูจะต้องกำหนดสถานการณ์ที่ง่าย ชัดเจน และควรมีความขัดแย้งหรือมีอุปสรรคที่จะเอาชนะ มีเนื้อหาเรื่องราวที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริง ไม่มีความซับซ้อนมากนัก และครูอาจจะเขียนบทบาทที่จะให้ผู้เรียนแสดงไว้เลย

ขั้นที่ ๒ ขั้นแสดง ในขั้นแสดงนี้แบ่งออกเป็น ๘ ตอนคือ

ก. การอุ้มนเครื่อง หมายถึงการนำผู้เรียนให้ไปสู่เรื่องที่จะเรียน หรือผู้ฟังให้ผู้เรียนมีความเข้าใจตรงกันในเรื่องที่จะเรียน ซึ่งจะมีประโยชน์คือ

๑. เพื่อให้ผู้เรียนทำความเข้าใจกับคุณเคยกับปัญหา
๒. เพื่อให้เกิดอารมณ์ร่วม เข้าใจตัวละคร และปัญหาของตัวละคร
๓. เพื่อให้ผู้เรียนตระหนักถึงปัญหาที่แท้จริง

บทบาทครู ในขั้นอุ้มนเครื่องนี้ ครูควรมีบทบาทดังนี้คือ

๑. ครูต้องโน้มน้าวใจผู้เรียนให้ฟังเรื่องอย่างตั้งใจ ทาวิธีทำให้ผู้เรียนรู้ว่าทุกคนมีโอกาสที่จะประสบปัญหาทำนองนั้น ซึ่งเป็นสิ่งที่ตัวครูเองก็ทราบดี และอยากจะมีส่วนช่วยแก้ปัญหา
๒. ครูพูดถึงปัญหาให้ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยการให้รายละเอียดเพื่อเราอารมณ์ผู้เรียน ปัญหาที่นำมานั้นต้องเป็นปัญหาที่ผู้เรียนเห็นว่าสำคัญ และสามารถจะเข้าถึงปัญหาได้ทันที ยิ่งเรื่องน่าเชื่อถืออย่างไร ผู้เรียนก็จะยิ่งตื่นเต้น เพราะเกิดความรู้สึกตามเรื่องไป และจะทำให้ผู้เรียนรู้สึกว่าจะต้องแก้ปัญหาให้ได้ เรื่องปัญหาหรือสถานการณ์

ที่ครูนำมาเล่า อาจเป็นเรื่องที่ครูแต่งขึ้นเองเพื่อให้
สอดคล้องกับสิ่งที่ต้องการสอน หรืออาจเป็นตอนใด
ตอนหนึ่งจากวรรณคดีหรือหนังสืออื่น ๆ ก็ได้ โดยครู
นำมาเล่าให้ฟัง และจะหยุดเล่าเรื่องลงตรงที่มีปัญหา
เกิดขึ้น

ตัวอย่างเช่น ครูอาจจะเริ่มต้นพูดว่า "ครูจะเล่าเรื่อง ๆ
หนึ่งให้นักเรียนฟังในระหว่างที่ครูเล่า นักเรียนก็คิดไปด้วย
ว่า มันน่าจะจบลงอย่างไร และเมื่อครูเล่าจบ นักเรียน
บางคนอาจจะอยากออกมาแสดงให้พวกเราดูว่า นักเรียน
คิดว่าเด็กในเรื่องนี้จะแก้ปัญหาได้อย่างไร" จุดนี้
เป็นจุดที่สำคัญ เพราะจะกระตุ้นให้เด็กฟังอย่างตั้งใจ
จะเอาตัวเองเข้าสู่เหตุการณ์ และหาความหมาย
ต่าง ๆ จากเหตุการณ์ออกมาให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้
เพื่อที่จะได้จัดการแก้ไขอย่างมีประสิทธิภาพ

๓. นำให้ยูเรียนอภิปรายหลังจากการเล่าเรื่องจบแล้ว เช่น
อาจจะถามว่า "นักเรียนคิดว่าจะมีอะไรเกิดขึ้น"

หรือ

"เกิดอะไรขึ้นบ้าง"

หรือให้ยูเรียนวิจารณ์ตัวละครต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่การ
แสดงบทบาทสมมติขึ้นต่อไป

ข. การเลือกตัวผู้แสดง

ในการเลือกตัวผู้เรียนออกมาแสดงนั้น ครูอาจจะเลือกได้หลายทางซึ่งจะขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายของการแสดง และการสอนเป็นสำคัญคือ

๑. เลือกผู้เรียนที่แสดงออกมาว่าตนเข้าใจเรื่องเป็นอย่างดี เพื่อว่าเมื่อออกมาแสดงแล้วจะไม่เกิดการเคอะเขิน^๑
๒. เลือกผู้เรียนที่ใช้วิธีแก้ปัญหาแบบสังคมไม่ยอมรับ เพื่อจะให้ผู้อื่นอื่น ๆ ใ้คิดว่า ผลจะออกมาอย่างไร มีข้อเสียอะไรอย่างไรบ้าง^๒
๓. เลือกผู้เรียนทั่ว ๆ ไป เพื่อฝึกการแสดงบทบาท และฝึกให้รู้จักคิดว่า ถ้าตนอยู่ในสถานการณ์นั้น ๆ จะทำอย่างไร สำหรับกรณีนี้ ครูอาจเลือกเด็กที่เงียบ ๆ โดยครูช่วยให้กำลังใจก่อน แต่ไม่บังคับเพราะเป็นไปได้ว่า ถ้าเด็กพวกนี้ได้ออกมาแสดงเสียครั้งหนึ่งแล้ว ก็อาจเกิดความพอใจและเต็มใจแสดงอีกในภายหลัง^๓

^๑ Levit and Jennings, "A case sample" How to Use Role Playing and Other Tools for Learning,. P. 13.

^๒ Shafteel and Shafteel, Role Playing for Social Values : P.76.

^๓ Sharan and Sharan, Small group Teaching,P. 172.

๔. เลือกผู้เรียนที่อาสาสมัคร ไม่เลือกผู้เรียนที่เพื่อน ๆ เสนอโดยที่เจ้าตัวไม่เต็มใจ เพราะอาจจะ เป็นเหมือน การลงโทษเด็ก^๑

แซฟเทล และแซฟเทล ให้ข้อสังเกตว่า ในการแสดงครั้งแรกไม่ควรเลือก ผู้เรียนที่จะแก้ปัญหาโดยใช้วิธีที่สังคมยอมรับ เพราะจะเป็นการปิดกั้นการสำรวจว่า ผู้เรียนคนอื่นจะคิดแก้ไขอย่างไรอีกบ้าง และตามปกติแล้ว เมื่อปล่อยให้ผู้เรียนได้ วิธีแก้ไขปัญหาแบบรุนแรงไปแล้ว และย้อนกลับมาแสดงแบบที่สังคมยอมรับใหม่อีก ผู้เรียนจะเปลี่ยนทัศนคติใหม่และละทิ้งการแก้ไขปัญหามันรุนแรงไป^๒

๓. การจัดฉากการแสดง หลังจากที่ได้อั้วผู้แสดงแล้ว ครูควรให้ พวกที่เหลือบางคนออกมาช่วยกันจัดสถานที่แบบสมมติขึ้น เพื่อให้การแสดงดูใกล้เคียง กับความเป็นจริง การจัดฉากอาจจะจัดแบบง่าย ๆ โดยการเลื่อนโต๊ะเพียงตัวเดียว ไปจนถึงการจัดฉากแบบหรูหรา^๓

๖. การเตรียมผู้สังเกตการณ์ การแสดงบทบาทสมมติขึ้น ช่วยให้ การเรียนสนุกสนานมีชีวิตชีวา มาก แต่ครูต้องไม่ลืมว่าการแสดงบทบาทสมมติมิใช่การเรียน เพื่อความสนุกแถมอย่างเดียว ครูจะต้องช่วยให้ผู้เรียนหัดสังเกต และรู้จักวิเคราะห์ เหตุการณ์ไปด้วย เพราะจะเป็นการฝึกให้ผู้เรียนเขารวมอย่างฉลาด และมีความ

^๑ Ibid.

^๒ Shaftel and Shaftel, Role Playing for Social Values..., P.77.

^๓ ทิศนา แคมมณี, "การใช้บทบาทสมมติในการเรียนการสอน," หน้า ๒๕.

กระตือรือร้น มีเข็มนั้นแล้ว การอภิปรายและวิเคราะห์หลังการแสดงนั้นจะไม่ได้ผลเท่าที่ควร เพราะผู้เรียนที่ไม่ได้รับการฝึกดังกล่าวนี้ บางคนจะนั่งเฉย ๆ บางคนจะคำหิมากเกินไป บางคนอาจจะหมกมุ่นอยู่กับความคิดเห็นของตนมากจนรู้สึกกระสับกระส่าย อยากให้แสดงจบเร็ว ๆ เพื่อที่ตนจะได้ ออกไปแสดงบ้างอันจะทำให้ไม่ได้รับผลดีเท่าที่ควร

บทบาทครู เพื่อให้ผู้เรียนเป็นผู้ฟังที่ดี รู้จักรับฟังความคิดเห็นและความรู้สึกของผู้อื่น และหาทางแก้ไขปัญหาไปด้วย ครูควรแบ่งหน้าที่ให้ผู้เรียนเป็นกลุ่ม ๆ เช่น

๑. ให้คอยสังเกตดูว่าวิธีการแก้ไขปัญหานั้นเพื่อน เสนอมาจะเป็นจริงได้หรือไม่
๒. ให้คอยดูว่า ผู้แสดงจะเกิดความรู้สึกอย่างไรบ้าง
๓. ให้คิดล่วงหน้าว่า ถ้าแก้ไขปัญหานั้นไปแล้ว จะทำให้มีปัญหอะไร เกิดขึ้นตามมาหรือไม่

จ. การเตรียมพร้อมก่อนการแสดง

แชฟเทล และแชฟเทล เสนอว่า ก่อนที่จะแสดงนักเรียนควรจะได้วางแผนกันย่อ ๆ ว่า จะแสดงกันอย่างไร โดยเตรียมเพียงคร่าว ๆ เท่านั้น เพราะการแสดงบทบาทสมมติจะมีค่ามากที่สุด เมื่อเป็นการแสดงที่เป็นไปโดยอัตโนมัติ และเด็กที่ออกมาแสดงรู้จักตอบสนองตอบบทบาทของผู้แสดงอื่น ๆ โดยไม่มีการร่างบทสนทนา หรือโครงเรื่องอย่างละเอียดไว้ก่อน

Shaftel and Shaftel, Role Playing for Social Values :

บทบาทครู "การแสดงจะเป็นไปอย่างธรรมชาติไฉนนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับความพร้อมและความสบายใจของผู้แสดง"^๑ ฉะนั้นครูจึงต้องมีบทบาทในขั้นนี้คือ

๑. ช่วยจัดความตื่นเต้นประหม่า และความวิตกกังวลของผู้แสดงออกไป
๒. ช่วยให้ผู้แสดงเข้าใจสถานการณ์มากขึ้น เช่น ถามว่าเรื่องรักที่ไหน สถานที่นั้นเป็นอย่างไร ตัวละครมีใครบ้างแต่ละคนมีบทบาทอย่างไร เมื่อตัวละครพบปัญหา เขาจะคิดแก้ปัญหาอย่างไร
๓. เตือนผู้แสดงที่แสดงชุดแรกให้ทราบว่าถ้าหัวเราะแล้วจะทำให้การแสดงเสียไป

๔. การแสดง เมื่อผู้ชมและผู้แสดงพร้อมแล้ว ก็ควรเริ่มการแสดงได้โดย การแสดงนี้ควรให้เป็นไปตามธรรมชาติ ไม่มีการชักกลางคัน นอกจากในกรณีที่ผู้แสดงต้องการความช่วยเหลือ

บทบาทครู

๑. ในการแสดงครั้งแรก ๆ ครูไม่ควรคาดหวังว่าผู้แสดงจะออกมาแสดงได้โดยไม่มีผิดพลาดเลย การตะกุกตะกัก การข้ามขั้นนั้นถือเป็นเรื่องธรรมดา อาจใช้ศัพท์สะแลง หรือภาษาถิ่น ครูไม่ควรแก้ไขกลางคัน เพราะจะทำให้ความรู้สึกสมจริงนั้นหมดไป

^๑ ทิศนา แคมมณี, "การไขบทบาทสมมติในการเรียนการสอน," หน้า ๕๗.

๒. เมื่อผู้เรียนแสดงพฤติกรรมที่ก้าวร้าวหรือไม่ เป็นระเบียบออกมา เช่น แย่งกันพูด โบกไม้โบกมือ ผู้ชมหัวเราะตลกขบขัน หรือสิ่งใหญ่แสดงท่าอย่างโน้นอย่างนี้ อยู่ไม่ควรตำหนิในทันทีทันใด และเมื่อเวลาผ่านไปพอควร ครูควรทำให้ผู้เรียนมีระเบียบมากขึ้น โดยการให้หันมาคิดตามเรื่องหรือฝึกการฟัง ฯลฯ
๓. หลีกเลี่ยงการตำหนิหรือวิพากษ์วิจารณ์ ควรชมเชยส่วนดีแทน
๔. ทำให้ผู้เรียนเข้าใจว่า เมื่อเพื่อนออกไปแสดงบทบาทนั้นจะเป็นเพียงการแสดงไปตามความรู้สึกที่ว่า เรื่องควรจะเป็นอย่างไร คิดอย่างไร ทำอย่างไร แก้ไขปัญหาอย่างไรเท่านั้น ผู้ชมไม่ควรมองเพื่อนผู้แสดงว่า เขาเป็นไปตามบทบาทนั้นตลอดไป
๕. การตัดบท เมื่อการแสดงเป็นไปพอสมควรแล้ว ควรมีการตัดบท และหยุดการแสดง เมื่อ
๑. การแสดงนั้นได้ขอมูลเพียงพอที่จะนำมาวิเคราะห์และอภิปรายได้
 ๒. ผู้ชมและผู้แสดงมีความเข้าใจลึกซึ้งพอ และเขาได้ว่าเรื่องราวจะเป็นไปอย่างไรถ้ามีการแสดงครั้งต่อไป
 ๓. ผู้แสดงไม่สามารถแสดงต่อไปได้ เพราะเกิดความเข้าใจผิด หรือเกิดอารมณ์สะเทือนใจมากเกินไป

Levit and Jennings, "A case Example," How to Use . . . ,

๕. การแสดงปิดเยื่อไม่ยอมจบ จบไม่ลง หรือเมื่อผู้เรียน กระสับกระส่าย
๕. การแสดงจบเรื่อง

ขั้นที่ ๓ ขั้นวิเคราะห์และอภิปรายผล

ขั้นนี้เป็นขั้นที่สำคัญมากเพราะเป็นขั้นที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้หลาย ๆ อย่าง การวิเคราะห์การแสดงมักจะเป็นไปในรูปการอภิปรายร่วมกัน ระหว่างผู้แสดง ผู้ชมหรือผู้สังเกตการณ์ การอภิปรายจะเป็นไปในรูปใดนั้นมักจะขึ้นกับวัตถุประสงค์ของการเรียนเป็นหลัก ในการอภิปรายบางครั้งอาจจะให้ผู้แสดงเปิดเผยความรู้สึก และเสนอความคิดเห็นก่อน แล้วจึงให้ผู้ชมหรือผู้สังเกตการณ์เสนอความคิดเห็นบ้าง การอภิปรายจะต้องเป็นไปอย่างตรงไปตรงมา และเน้นที่เหตุผลของการแสดงออก และพฤติกรรมของการแสดงออก ไม่มุ่งวิจารณ์ว่าใครแสดงดีหรือไม่คืออย่างไร

บทบาทครู ในขั้นนี้ครูควรมีบทบาทคือ

๑. "ครูควรตั้งคำถามกว้าง ๆ เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนคิดและหาคำตอบ" เช่น ถามว่า เกิดอะไรขึ้นบ้าง
ตัวละครรู้สึกอย่างไร
เรื่องนี้จะเกิดในชีวิตจริงได้ไหม

๒. ครูอาจแทรกการวิจารณ์ เพื่อนำไปสู่การเสนอวิธีแก้ปัญหาอย่างอื่น ๆ อีก เช่น เมื่อเด็กบอกว่า "หนูไม่คิดว่าจะทำอย่างนี้"
ครูควรถามว่า "แล้วหนูจะทำอย่างไร"
ถ้าไม่มีใครเสนอวิธีอื่น ๆ ครูควรถามนำว่า "ไม่มีวิธีแก้ปัญหาลักษณะอื่นอีกแล้วหรือ" เหล่านี้เป็นต้น

ขั้นที่ ๔ ขั้นแสดงเพิ่มเติม

หลังการวิเคราะห์และอภิปรายผลการแสดงแล้ว กลุ่มอาจจะเสนอแนะแนวความคิดใหม่ ๆ ในการแก้ปัญหา และถ้าหากการแสดงครั้งแรกยังไม่เป็นที่พอใจ ครูอาจให้มีการแสดงเพิ่มเติมอีกได้ "โดยใช้ทางเลือกใหม่ที่ได้จากการอภิปรายมาเป็นพื้นฐานของการแสดงครั้งใหม่"^๑ เพราะการแก้ไขปัญหานั้นจะทำได้หลายครั้ง และถือกันว่าเป็นคุณค่าสำคัญของบทบาทสมมติ

การกลับไปกลับมาระหว่างการแสดง-การอภิปราย-การแสดง จะทำให้เกิดผลดี เช่น เมื่อผู้เรียนคนหนึ่งคิดว่าข้อเสนอของเขาดีแล้ว แต่เมื่อผ่านชววนการนี้เขาอาจจะพบว่าตนเองใช้อารมณ์เข้าตัดสินมากเกินไป ยิ่งได้เห็น จากที่เพื่อน ๆ แสดงหลายครั้ง เขาอาจจะหาทางออกได้ต่างกับตอนแรก ๆ และถ้าครูสามารถนำผู้เรียนได้ดีแล้ว จะทำให้เร้าคอย ๆ นำอารมณ์และเหตุผลมาสัมพันธ์กันได้ดีขึ้นทีละน้อย ๆ^๒

^๑Sharan and Sharan, Small Group Teaching, PP. 177-8.

^๒Shaftel and Shaftel, Role Playing for Social Values : ...,

ชั้นที่ ๕ ชั้นแลกเปลี่ยนประสบการณ์และสรุป

การแลกเปลี่ยนประสบการณ์จะช่วยให้ผู้เรียน ได้นำความคิดกว้างขวางขึ้น และส่งเสริมให้ผู้เรียนเห็นว่า สิ่งที่เรียนนั้นเกี่ยวข้องกับชีวิตจริง และทำให้ผู้เรียนสามารถหาข้อสรุป หรือไดแนวคิดรวบยอดที่ตนสามารถเข้าใจได้อย่างดี

บทบาทครู ในขั้นนี้ ครูควรมีบทบาท คือ

๑. กระตุ้นให้ผู้เรียนได้อภิปรายกัน ซึ่งส่วนมากจะเป็นการเล่าประสบการณ์ให้กันและกันฟัง เช่น อาจถามว่า

"นักเรียนคิดว่าเรื่องนี้เกิดขึ้นในชีวิตจริงของนักเรียนได้ไหม"

หรือ

"มีเรื่องอย่างนี้เกิดขึ้นกับคนที่นักเรียนรู้จักบ้างไหม"

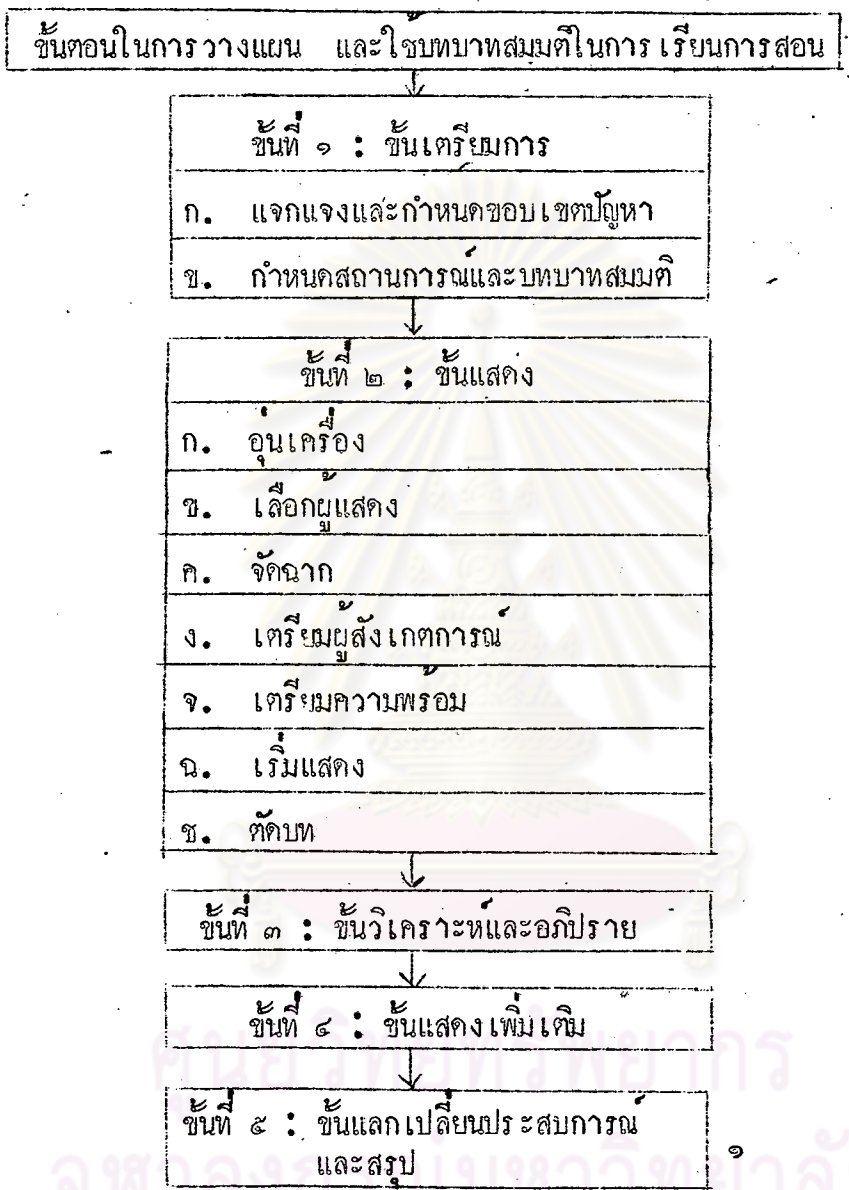
หรือ

"นักเรียนเคยเห็นใครทำเช่นนั้นบ้างหรือไม่"

ครูไม่ควรถามว่า "นักเรียนเคยทำเช่นนั้นบ้างไหม" เพราะบางครั้งถ้าเด็กเล่าเรื่องของตนให้ฟัง เด็กอาจสูญเสียความนิยมจากกลุ่มเพื่อนได้

๒. ต้องเตรียมใจว่า บางครั้งการแสดงบทบาทสมมติอาจไปไม่ถึงขั้นสรุปได้ แต่ครูควรพอใจ แม้ว่าจะไปได้เพียงขั้นวิเคราะห์ปัญหาหรือพยายามหาหนทางต่างๆ เพื่อแก้ไขปัญหา เพราะบางครั้งกว่าผู้เรียนจะเข้าใจลึกซึ้งและสรุปได้ ต้องอาศัยการแสดงหลาย ๆ ครั้ง เปลี่ยนเรื่องหลายเรื่อง (ในหัวข้อเดียวกัน) ครูไม่สามารถบังคับให้มีการสรุปขึ้นได้

ขั้นตอนในการใช้บทบาทสมมติคงได้กล่าวมาแล้วนี้ อาจเขียนเป็นแผนภูมิได้ดังนี้



๑ ทัศนาศา แชนมณี, "การใช้บทบาทสมมติในการเรียนการสอน," หน้า ๔๗.



บทบาทครูในการใช้บทบาทสมมติ

นอกจากครูจะดำเนินการตามขั้นตอนดังกล่าวแล้ว ครูจะต้องตระหนักถึงสิ่งเหล่านี้ อีกด้วย เพราะเป็นเรื่องสำคัญที่จะช่วยให้การแสดงบทบาทสมมติเป็นไปโดยสมบูรณ์ยิ่งขึ้น คือ

๑. สร้างบรรยากาศที่ผู้เรียนจะรู้สึกปลอดภัย กล้าพูด กล้าทำ กล้าแสดงออก อด่างเต็มที่ เพื่อให้ผู้เรียนได้แสดงความรู้สึกของเขาออกมาได้อย่างเต็มที่ไม่ว่าจะเป็นความรู้สึกที่รุนแรงเพียงใด และไม่ว่าวิธีการแก้ปัญหาที่ผู้เรียนเลือกจะเป็นวิธีที่สังคมยอมรับหรือไม่ก็ตาม ตามปกติแล้วผู้เรียนมักจะแสดงความคิดและความรู้สึกอย่างที่รู้ว่า "ครูต้องการ" ออกมาแทน ความรู้สึกที่แท้จริง ผู้เรียนมักจะเริ่มรับรู้ได้เร็วว่าครูต้องการอะไร และจะทำอย่างไรจึงจะให้ครูพอใจ แต่ในการแสดงบทบาทสมมตินั้นครูไม่ต้องการเช่นนั้นเพราะ ครูต้องการสำรวจ ความคิดเห็นและความรู้สึกที่แท้จริงของผู้เรียน และให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตัวเอง ฉะนั้น บรรยากาศที่ปลอดภัยจึงเป็นปัจจัยสำคัญประการแรกที่จะช่วยให้การแสดงบทบาทสมมติเป็นไป อย่างสมบูรณ์ยิ่งขึ้น วิธีสร้างบรรยากาศที่ปลอดภัยในห้องเรียนมีขั้นตอนคือ

ก. "เปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นโดยเสรี"^๑ ครูควรตั้งกฎเกณฑ์ ของห้องชั้น โดยให้ผู้เรียนได้พูด ได้แสดงความคิดเห็นโดยเสรีโดยไม่มีการลงโทษใด ๆ เลย ทั้งนี้อาจเริ่มจากวันละหนึ่งชั่วโมง แล้วเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

ข. "รวมอภิปรายกับผู้เรียนถึงบทบาทตัวละครต่าง ๆ ในหนังสือหรือวรรณคดี ที่กำลังเรียน"^๒ เพื่อให้ผู้เรียนรู้ว่า ครูเข้าใจว่าทำไมตัวละครถึงได้กระทำเช่นนั้น หรือแสดง พฤติกรรมนั้น ๆ ออกมา

^๑ Shaftel and Shaftel, Role Playing for Social Values : ..., P.87.

^๒ Ibid, P. 88.

ค. "ให้ผู้เรียนเขียนปัญหาส่วนตัว หรือเรียงความเพื่อให้ครูเขาถึงผู้เรียนได้มากขึ้น" เช่นให้เขียนเรื่อง "ครั้งหนึ่งเมื่อฉันโกรธมาก ฉัน . . ." หรือ "ครั้งหนึ่งฉันไม่ทราบจะทำอย่างไรดี เมื่อ"

ผู้เรียนจะเริ่มตอบสนองต่อความสัมพันธ์แบบใหม่ไปที่ละน้อย ผู้เรียนจะเริ่มไว้วางใจครูและเห็นว่าครูเข้าใจพวกเขา ทำให้ผู้เรียนแสดงออกอย่างเป็นตัวของตัวเองได้เร็วขึ้น^๒ ขอสำคัญที่ครูควรคำนึงถึงคือ

๑. ครูจะต้องช่วยให้เกิดบรรยากาศที่ปลอดภัยในการยืนยันความคิดเห็นของตนที่อาจจะแตกต่างออกไปจากเพื่อน ๆ ครูจะต้องช่วยป้องกันไม่ให้ผู้เรียนถูกล้อมเพื่อนบังคับให้คล้อยตามด้วย เพราะผู้เรียนมักจะรู้สึกว่าคุณไม่ทำเหมือนกลุ่มใหญ่แล้ว ตนจะกลายเป็นคนนอกกลุ่มและไม่มีใครยอมรับ ครูจึงต้องช่วยสนับสนุนสิทธิของผู้เรียนที่จะยืนยันความคิดเห็นของตนเอง^๓

๒. "สร้างความคุ้นเคยกับการแสดง"^๔ เมื่อผู้เรียนยังไม่รู้จักกับการแสดงบทบาทสมมติเลย โอกาสที่ผู้เรียนจะออกมาแสดงโดยไม่เคอะเขินจะเป็นไปได้น้อย จึงมีผู้เสนอวิธีการที่จะช่วยสร้างความคุ้นเคยกับการแสดงให้ผู้เรียนไปที่ละน้อย ๆ โดยใช้วิธีการแสดงละครใบ้ (pantomime) ก่อน คือเริ่มด้วยการให้ผู้เรียนออกมาแสดงท่าทาง ๆ ที่ละคน โดยไม่ต้องพูดอะไรเลย เช่น แสดงท่าเดินเหยียบกรวด เดินเท้าเปล่าบนทรายร้อน กินมันฝรั่งที่กำลังร้อนจัด, หรือกินมะนาวหรือพริก ทำท่าแปร่งฟัน แต่งตัว ฯลฯ ต่อจากนั้นก็ให้ผู้เรียน ๒ คน ออกมาแสดงท่าทางง่าย ๆ ซึ่งยังคงอยู่ในรูปละครใบ้ เช่น ทำท่าโยนลูกบอลให้กัน ขึ้นตอมาคือฝึกพูด วัยที่นิยม

^๒Ibid.

^๓Virginia Axline, Play Therapy, quoted in Shaftel and Shaftel, Role Playing for Social Value, (Engle wood Cliffs, N.J. : Prentice-Hall, C.1967), P.59.

^๔E. Paul Torrance, Guiding Creative Talent, quoted in Ibid., P 90.

^๕Sharan and Sharan, Small Group Teaching, P. 119.

เริ่มการฝึกพูดคือ การแสดงการพูดคุยทางโทรศัพท์ เพราะง่ายและสนุกกว่า เช่น โทรศัพท์ ไปนัดทันตแพทย์ โทรศัพท์เชิญเพื่อนมาร่วมงานปาร์ตี้ โทรศัพท์บอกเพื่อนถึงทางมา. งานของทุกคน

จากนั้นก็เป็นการฝึกสวมบทบาทอื่น อาจเริ่มโดยครูใหญ่เรียนนั่งจับกลุ่มกันเป็นวงกลม และอภิปรายกันถึงเรื่องใด เรื่องหนึ่งที่ต้องมีการแสดงความคิดเห็นตามคำนิยมของแต่ละคน เมื่อ อภิปรายไปได้สักครู ครูจะให้หยุด และให้ผู้เรียนสมมติว่าถ้าตนเป็นเพื่อนซึ่งนั่งอยู่ติดกันนั้น ตนจะคิด จะพูดอย่างไรบ้าง และได้มีการอภิปรายในเรื่องเกิมนั้นต่อไป แต่ผู้เรียนทุกคนพูด ในฐานะที่สมมติตนเป็นผู้อื่นแล้ว

เมื่อถึงขั้นนี้แล้ว ครูก็จะให้ใหญ่เรียน ๒ คน เริ่มแสดงเรื่องง่าย ๆ สั้น ๆ และค่อย เพิ่มความยาวและความซับซ้อนขึ้น จนแสดงบทบาทสมมติได้ในที่สุด

๓. เตรียมตัวให้พร้อมในทุกด้าน คือเมื่อนำปัญหามาแล้วใหญ่เรียนผู้ ครูจะต้อง มีความคุ้นเคยกับเรื่องปัญหานั้นเป็นอย่างดีเสียก่อน และเตรียมรายการตัวละครต่าง ๆ ไว้ เช่น บันทึกลักษณะเด่นของตัวละครไว้ เพื่อช่วยในการตัดสินใจเลือกตัวผู้เรียนออกมาแล้วทำ รายการเพื่อตรวจสอบดูว่า จะใช้ขั้นตอนอะไรอย่างไร และได้เตรียมไว้ครบทุกขั้นแล้วหรือไม่ เพื่อไม่ให้เกิดความผิดพลาดขึ้นได้

๔. ไม่ประเมินค่าของการตัดสินใจในการแก้ไขปัญหา และการแสดง ไม่ใช่ วิจารณ์กับให้เด็กมีพฤติกรรมตามแบบที่ครูต้องการ แต่ต้องยอมรับข้อ เสนอแนะทั้งหมดที่ เสนอมา โดยไม่ตัดสินลงไปว่าผิดหรือถูก ทั้งนี้เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้พบพฤติกรรมชนิดต่าง ๆ ทั้งหมด แล้วให้ผู้เรียนเลือกพิจารณาเสียเอง และเลือกวิธีที่เหมาะสมซึ่งสังคมยอมรับ ครู จะต้องมี "สอนตรง ๆ " ถึงวิธีการที่ถูกต้องเหมาะสมกว่า เช่น พูดว่า มันควรจะเป็น เช่นนี้มากกว่า แต่จะต้องปล่อยให้ผู้เรียนค่อย ๆ เห็นข้อแตกต่างของวิธีแก้ไขปัญหานั้นที่เหมาะสม วิธีการแก้ไขปัญหายังมีประสิทธิภาพ โดยเรียนรู้เอาเองจากกลุ่มเพื่อน ครูจะเข้าแทรกได้ก็ในกรณีที่ผู้เรียนเลือกแสดงนั้น เป็นไปในทางลบอย่างรุนแรง หรือ หยาบคาย ก้าวร้าวอย่างเต็มที่ แต่โอกาสเช่นนี้จะเกิดขึ้นได้ยากมาก

ปัญหาสำคัญในประเด็นนี้มักจะอยู่ที่ผู้เรียนที่ไม่ได้เป็นผู้แสดงจะเป็นผู้สั่งหรือต้องการให้ผู้แสดงใช้วิธีที่ตนเห็นว่าถูกต้อง ถ้าเกิดกรณีนี้ครูจะต้องช่วยผู้แสดงโดยอธิบายให้ผู้แสดงเห็นว่า เขาควรพิจารณาบทบาทอย่างไรเป็นและคอยสังเกตดู ผลที่จะเกิดจากการแก้ปัญหาด้วยวิธีที่เขาไม่เห็นด้วยเอาไว้ผู้ใดในท่อนวิจารณ์

๕. ครูต้องออกตนและใจเย็น ไม่รีบชี้แนวทางแก้ไขปัญหาใหญ่เรียนเสียเอง เมื่อตามคนใดแล้วก็คอยให้เขาแสดงความคิดเห็นออกมา ไม่หันไปถามคนอื่น ๆ เสียก่อน เพื่อให้ผู้เรียนเรียนรู้ว่า บางครั้งคนเราก็คิดออกได้ช้า แต่จะคิดออกได้ในที่สุดถ้ามีคนคอยรับฟัง อยู่ และครูต้องแสดงว่ายอมรับความคิดเห็นของผู้เรียน เช่น พยักหน้ารับ อย่าหันไปเรียกคนอื่นตอบแทน แม้ว่าสิ่งที่ผู้เรียนเสนอมาจะไร้สาระก็ตาม นอกจากนั้น ครูยังต้องยอมรับ ความรู้สึกรุนแรงของผู้เรียน และไม่ตำหนิออกมาทันทีตรง ๆ

๖. พยายามจับความหมายที่แอบแฝงอยู่ในคำพูดและท่าทางของผู้เรียน ~~เวลาที่ฟัง~~ ผู้เรียนอภิปรายหรือระหว่างการแสดง ครูจะต้องจับความหมายที่แอบแฝงอยู่ โดยครูจะต้อง คิดตามและรู้สึกไปพร้อม ๆ กับผู้เรียนด้วย ครูจะจับความหมายใดก็เพียงไรนั้นยอมขึ้นอยู่กับว่า สามารถทำให้ผู้เรียนระลึกได้ว่าตนกำลังจะพูดอะไร และสามารถสรุปความเห็นต่าง ๆ ที่ได้จากการแสดงได้ ครูจะต้องทำเช่นนี้กับผู้เรียนทุกคน และทำอย่างสม่ำเสมอ

๗. เป็นผู้นำในการแสดง เช่น เป็นผู้นำในการอภิปราย เป็นผู้เลือกคนแสดง คอยตักต้อน และที่สำคัญที่สุดคือ เป็นผู้วางเป้าหมายว่าจะมีผู้เรียนในเรื่องอะไร และหาเรื่อง ปัญหามาให้เหมาะสม และเลือกใช้วิธีการที่แตกต่างกันออกไปตามเป้าหมาย คือ

Shaftel and Shaftel, Role Playing for Social Values

ก. เพื่อฝึกให้คิดและกระทำอย่างเป็นไปเอง (Spontaneity) เป้าหมายนี้ ครูจะต้องมีเทคนิคมากพอควร คือ ต้องตั้งคำถามแต่เพียงพอให้ยูเรียนเข้าใจบทบาท แต่จะไม่ให้เป็นรายละเอียด

ข. เพื่อฝึกให้มีความชำนาญ ครูจะใช้วิธีตั้งคำถามให้มากขึ้น เพื่อเน้นด้านการปฏิบัติ

ค. เพื่อฝึกให้มีความรู้สึกไว ครูต้องเน้นคำถามที่เกี่ยวกับความรู้สึก เช่น รู้สึกอย่างไร ทำไมจึงรู้สึกเช่นนั้น เป็นต้น

ง. เพื่อฝึกการสำรวจปัญหา ครูต้องเน้นที่การอุ้บเครื่อง โดยให้ยูเรียนอธิบายว่าตัวละครจะรู้สึกอย่างไร เพราะอะไร ซึ่งจะเป็นการวิเคราะห์ห้ปัญหาและสถานการณ์

จ. เพื่อฝึกการแก้ไข้ปัญหา ครูจะต้องเน้นทั้งที่ความรู้สึกและทางเลือกต่าง ๆ ในการแก้ไข อาจจะใช้เวลาในการวิเคราะห์ห้ปัญหามาก โดยเฉพาะในตอนเริ่มต้นการแสดง ครูควรถามว่า "เกิดอะไรขึ้น" เพื่อให้ยูเรียนเข้าใจปัญหาได้ค้ขึ้น จากนั้น ลองเสนอทางเลือกหลาย ๆ อย่าง โดยให้ยูเรียนออกมาแสดงแต่ละทางอย่างสั้น ๆ แล้วค้ค้เลือกมา ๑ หรือ ๒ ทาง เพื่อนำมาแสดงโดยละเอียด หลังจากนั้น ก็เป็นการวิเคราะห์ผลที่จะเกิดขึ้นจากการเลือกแก้ปัญหาค้ด้วยวิธีค้กล่าว

อนึ่งมีข้อนำสัง เกตคือ เป้าหมายแต่ละอย่างจะแตกต่างกันซึ่งทำให้ครูต้องเน้นและตั้งคำถามต่างกันค้ตาม แต่คำถามทั้งหมดจะมีลักษณะที่เหมือนกันประการหนึ่งคือ เป็นคำถามที่เปิดกว้างมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เช่น "นักเรียนรู้สึกอย่างไร" ไม่ใช่ "นักเรียนรู้สึกโกรธไหม" ซึ่งจะเป็นคำถามที่แคบ ทั้งนี้ เพื่อทำให้ยูเรียนได้คิดและค้ตัดสินใจไปได้หลาย ๆ ทาง